

שירי מ. כרמי

מאת הרמן קנינסקי

בשנת תשי"א — כלומר: לפני שבע שנים — הופיע קובץ שירים קטנטן בשם "סוס וחלום", שמהברו היה משרד מתחיל בשם ט. כרמי; ובחשש הש"גים שלאחר-כך הוציא משורר צעיר ומבטיח זה עוד שני קובצי שירים אחרים. אל פתאים רבים נפל ט. כרמי בשיריו אלה; והעמוק והמסוכן שבהם היה זה של "ההזמנה הסוציאליסטית". כרמי, שהגילוי הטוב שבשירתו היא שירת היתוד והליריה, נתפס למחשבה, שעליו גם להיות מתקן-עולם; וכל אימת שהיה שר על עניינים מדוכאים או על מהרהרי מלהמה — ניטשטשיו אצלו התחומים ואת איצטלת המשורר היה מחליף באי צטלת ההועמלן בחרוזים. אולם אנו סלחנו לו תמיד על התכסותו באיצי טלה זו, שלא הלמה אותו כלל, כי ראינו כאן עניין של מס בלבד, שהייב המישור לשלם לקבוצה, שבתוכה נמ"צא לעומת זאת התייחסנו בכובד-ראש ובחיוב גמור אל שירת-היחיד שלו, שניכרו בה ידיעה ושליטה בסודותיו של צירוף-המלים השירי. אמנם חששנו, שההרגל ההועמלני יכול להטביע אירפעת את הותמו הסלילי גם על צירופי-המלים שבשירת-היחיד שלו. כשי

בשנת תשי"א — כלומר: לפני שבע שנים — הופיע קובץ שירים קטנטן בשם "סוס וחלום", שמהברו היה משרד מתחיל בשם ט. כרמי; ובחשש הש"גים שלאחר-כך הוציא משורר צעיר ומבטיח זה עוד שני קובצי שירים אחרים. אל פתאים רבים נפל ט. כרמי בשיריו אלה; והעמוק והמסוכן שבהם היה זה של "ההזמנה הסוציאליסטית". כרמי, שהגילוי הטוב שבשירתו היא שירת היתוד והליריה, נתפס למחשבה, שעליו גם להיות מתקן-עולם; וכל אימת שהיה שר על עניינים מדוכאים או על מהרהרי מלהמה — ניטשטשיו אצלו התחומים ואת איצטלת המשורר היה מחליף באי צטלת ההועמלן בחרוזים. אולם אנו סלחנו לו תמיד על התכסותו באיצי טלה זו, שלא הלמה אותו כלל, כי ראינו כאן עניין של מס בלבד, שהייב המישור לשלם לקבוצה, שבתוכה נמ"צא לעומת זאת התייחסנו בכובד-ראש ובחיוב גמור אל שירת-היחיד שלו, שניכרו בה ידיעה ושליטה בסודותיו של צירוף-המלים השירי. אמנם חששנו, שההרגל ההועמלני יכול להטביע אירפעת את הותמו הסלילי גם על צירופי-המלים שבשירת-היחיד שלו. כשי

רד, שמשופרמה נעלמו מעינינו. וידידי כזה צריך להיות גלוי-לב; וכדי שיהיה גלוי-לב עליו להיות קודם-כל, נקי ממליצות. מליצה היא תמיד נורם מס' היר ואילו וידידי הוא גורם מגלה: לפיכך אין וידידי נטלך יכול להיות מרמזן עלינו.

בשירו "אתראה" (71) מחודדה לפנינו כרמי על הרכשה פחה, המקננת בלבן. נתחזר לו, ש"כלב הרוחות נשך בש"י ומאז רעה היא העמש וקצפה טכתים את השמים", שמש נשובה זו מחפשת לה קורבן; וקרבן זה היא השירה של המשורר. על-כן מזהיר המ' שורר את עצמו מפני הישוף שירתו לשמש. מוטב למשורר, אולי לכל משרד, שימנע את עצמו מלצאת בראש גלוי, "כמטחורי אור"; מוטב, שלא יהיה בין היורדים להוף-ימים ובין הניגשים להר. נפשו, שנועדה לשיר שירי-מזמור, היא ערטילאית מטבעה; והשמש, שהיא מים במסווה הבדוק והמנוסה של תמר גות מושאלות, אולם גם מסווה זה אינו מצליח לשטש את הרושם המליצי הכללי. על-כן נראים בעינינו אפילו אותם צירופי-מלים, שלכאורה בונים הם כאן תמונה מושאלת ומטרתם היא להיות ביטוי כהימן לרחשי-לב עמו קים ועדינים, כצירופים בלתי-הימנים ביותר.

עוזתו העצמית של משורר, שמעיד, למשל, מה הם הדברים בשירתו, שא" ליהם הוא שואף או מהם הוא נמנע, היא בדרך-כלל מעניינת תמיד, כי מק' ויים אנו למצוא בווידידי מעין זה את עיי ושיכת' של "כלב הרוחות" המ' שוגע. מכאן נפתח לפנינו פתח למס' קנה ולמסקנה מהיך מסקנה. המסקנה: פגיעתה של שמש זו יש בה כדי להכות בשנעון. המסקנה-מתוך-מסקנה יש להימנע מלהיפגע בשמש.

אולם ט. כרמי אינו מוביל אותנו אל מסקנות אלה. הוא מעוניין רק בהד' גשתן של שתי עובדות, האחת פרטית והשניה כללית: הפרטית היא "שמש בראשך"; הכללית היא "שנפש בשר רר היא ערטילאית ולפיכך יש כפי הנראה לנהיג בה בעדינות יתירה, אך למ כדי להדגיש את אלה השתים אין כל צורך בכלב רוחות דווקא. שינושך בשמש וידביק אותה בקצף של שנעון מתוך מציאותו של כלב-רוחות עדין אין מתחייבת המסקנה, שנפשו של משורר היא ערטילאית: התמונה של כלב-רוחות איננה איפוא כאן יסוד, שעליו נבנית מסקנה, אלא תמונת-לוואי, שנדבקה אל מסקנה זו באיפן מלאכותי למדי ומסחברת רק על ידי פרשנות שכלית דחוקה. קיצורו של דבר: היא מליצה.

לעצמה היא שלימה: כל הפריטים השר' נים שבה היתאמו זה לזה והסתברו זה עיי קירבתו של זה: כלב-הרוחות הנושר הותאם לשמש הנשוכה; ונטייל תה של השמש מטלול הנורמאליות הוסברה עיי פגיעתו של כלב-הרוחות, שהיה בלתי-מאוזן בדעתו מלכתחילה. רק הקשר שבין כלב-הרוחות, שהוא חלק מתמונה שלימה, לבין ערטילאיותה של נפש משורר, נראה כאן להיות מופ' רך מיסודו. פריטים אחרים של החמור נה לא נרכי איפוא אל הרעיון, של מענו נוצרה ההמחה כיתה, אולם כיוון שפריטים בלתי-נדבקים אלה נצטרפו לכלל תמונה אחת עם פריטים אחרים, שהיו דבוקים דווקא לרעיון שבסוף השיר, נדבקו גם זמ. אמנם באופן אמ' צעי בלבד, אל הרעיון, שהתמונה כולה, כשלימלת אחת, נסתברה על-ידו.

יש איפוא צורך, שלפחות הפריטים השונים של תמונת-הלוואי יסתברו זה עיי זה ויהיו שלימות אחת. אולם כא' שר ט. כרמי בונה שיר — או ביתר דיוק: רעיון שירי — על-סמך תמונת-לוואי, שאין פריט אחד שלה תואם את משנהו, אין זו מלאכת-בניה כלל, אלא היפוכו של דבר. מלאכה של הריסה, כי תמונת-הלוואי כזאת הורסת את כל היסודות השיריים והופכת לתעלול של זעיי כך גם קובעת לעצמה מקום בשיר כולו: אמנם מקום מלאכותי הוא זה, אולם בכל זאת מקום מוטבר, אם כי באופן דחוק למדי. הטלאכותיות שב' מקומה זה של תמונת-הלוואי אינה בת' מונה כשלעצמה, אלא דווקא בדבק, נקראת כאן אצל כרמי בשם "חופים

חופים גלויים לחופים סמויים ואפילו חופים גלויים לחופים סמויים קובע, שבעוד שאח החופים הסמויים מלקקים המים בשינתיות — אין החול שליד החופים הגלויים מש מקומו. פירושו של דבר הוא, שהמים מציי' נים כאן בכל זאת אויבים, אם כי סמויים, של הידידות: עלינו להבחין על-כן בידידות, שלמראית-עין היא אמנם קיימה עדיין, אולם מהבחינה הנפ' שית הריה בטלה ומבוטלה מזמן, אך זה, והמשך, שנפשו מרה עליו, ופר' זה לא אליהם בתפילה, שיניף בעוד מועד את גרונו וינתק את העבותות איך-אופקים" הללו בכדי שהוא הנמ' שך, לא יצטרך לקרוא נמעמקים. גם כאן לפנינו תמונת-לוואי, שנוצ' רה רק למען המסקנה שבסוף השיר, יה, גרונך הנף בעוד מועד, ולא נקרא נמעמקים; אולם כאן, בניגוד לשיר הקודם, אפילו תמונת הלוואי כשלעצ' מה, בלא כל קשר למסקנה שבסוף, היא הכינה, שאין בה שלימות, אמרנו, שה' ידידות מצויינת כאן עיי הביטוי "חופים של ריעות"; אולם יחד עם כך מסת' בר, שהידידות מצויינת כאן גם עיי לוראי, שאין פריט אחד שלה תואם את משנהו, אין זו מלאכת-בניה כלל, אלא היפוכו של דבר. מלאכה של הריסה, כי תמונת-הלוואי כזאת הורסת את כל היסודות השיריים והופכת לתעלול של זעיי כך גם קובעת לעצמה מקום בשיר כולו: אמנם מקום מלאכותי הוא זה, אולם בכל זאת מקום מוטבר, אם כי באופן דחוק למדי. הטלאכותיות שב' מקומה זה של תמונת-הלוואי אינה בת' מונה כשלעצמה, אלא דווקא בדבק, נקראת כאן אצל כרמי בשם "חופים

הם מסתמכים על מעשה שהיה. משור' רים, שבונים תמונה מושאלת על-סמך ניב קדמון, נוטים לפעמים מן צירוף המלים המדוייק של הניב הקדמון ומר' סיפים עליו נופך משלהם. אולם כיוון שבדרך-כלל מגיעים אלינו הניבים הפדסוניים כשהם מתומצחים באופן קיצוני ביותר — עשויים שינויים בצי' ריף-המלים של הניב לא רק לשנות את משמעותו של הניב, אלא גם להפוך אותו להסר כל משמעות. במקרה כזה יכול הניב הסדרה-משמעות לגרור אח' דיו גם את התמונה כולה ולגרום לכך, שגם היא תיהפך להסרת משמעות, כל' מר, למליצה, ודומה, שדבר כזה קרה באחדים מן השירים שב"ים האחרון". הנה, למשל, מבחין כרמי בפרק הש' ני של שירו "ככלות היינו לבער" (46) בין מציאות של מראית-עין, שבה עדיין הכל טוב ויפה ומלא רווחה, לבין טע' אות סממית, שבה אזלה כבר כל תקווה לטוב, שולחן של סעודים כאן לפנינו, ש"ערך נדת וכדין, כשר למהדיין, "מהול ומנגינה" סנטיטיים את הסעודה ומשרתים פורשים על הסעודים, סוכה של חיוכים" וממלאים את כל משאלות לבם. מהר-כצביו-עוד-נממר", וייק הס' תכלות הודרת, בסתר השולחן, מתחת למפה המקושטת" מגלה את "כחונות תקווה הכרותה" של הסעודים. הניב הקדמוני, שעלייסודו נבנתה כאן התמונה כולה, ניטל מתוך הסיפור שב' (סוף בעמ' 6)

5 יום 1, כיצ טבת תשי"ס, 2.1.59
דבר 10209

שירת ט. כרמי

(סוף חנמי' 5)

היסודות השיריים האחרים מפלים לה ואולי אפילו בלתי-ניכרים או נעדרים בכלל.

ה.

אולם אם נסתמך רק על הנימה המ" ליצית, ששולטת שלטון ללא-מצרים בחלק הגדול ביותר של קובץ-השירים "הים האחרון" ונחרוץ לפיה את משפ"טנו על שירתו של כרמי בכלל — וביתר דיוק: על יכולת הטייה שלו — נחטא בעיוות הדיון. יש לו לכרמי אחן רגישה מאוד והוא שומע קולות, שאוזנו של משורר בלבד מרגישה בהם ובאחדים משיריו הוא גם מיטיב להע"ביר את הקולות האלה אל אוזניו אנו. הסגולה הברוכה של שירה טובה, והיא הסגולה להעביר צלילים כאוון שומעת אל אוזן חרשת, מצויה איננו גם באחדים משיריו של כרמי ב"ים האחרון".

וסגולה זו יכולה להיות סימן הניכר לא רק של שירים בודדים של כרמי, אלא גם של חלקם הגדול ביותר של שיריו. וצר מאוד על שמתחת מעות טראגית נדחף כרמי לשדה המליצה השירית דווקא ונתהווש ע"י כך למעיין הנפשי האמיתי שלו, שממנו יכול היה הוא, ואתו גם אנו כולנו, לשאוב בששון שירה טובה.

הנה, למשל, שיר קסן של כרמי בשם "חשמע", נקי ממליצות, ותוא עזות טר"בה ביותר לדרגת השירית, שכרמי יכול היה להגיע אליה, אילו לא נתפס למליצות:

תשמע איך הפיכת הריק
שורק בסערה!

עוד לא רצף ו א קרה
לא פרסם ולא צפע ששר,

ותשמע איך היא שר
ב"מ"ת מיתריו.

עוד לא שמעתי בית מגמר
שיריך כך למשב הסתו

המלים הן כאן רגילות ושכיחות ביר"ת, אולם אין ביניהן אחת, שחתייה מיוחדת או שלא-במקומה. כמעט כל מלה קובעת כאן מצב חדש, שמוסיף הרבה לתפיסה השירית הכללית של הדברים וגם מוליך אותנו בהדרגה וב"אופן עקבי אל נקודת-השיא של השיר שבשתי שורותיו האחרונות, אמנם הדרגתיות עקבית כזו עשויה לסבוע בשיר חותם של הרגוניות, אולם כרמי נמנע מחותם זה ע"י כך, שכמעט בכל קבוצה נוספת של מלים טומן הוא הפתעה, ארבע קבוצות של מלים קיי"נות בשיר שלפנינו וכל אחת מהן היא בעלת שתי שורות, הקבוצה הרא"שונה מציינת עובדה, שכולנו, אפילו: אין אנו משוררים, משגיחים בה והיא עובדת שדיקתו של בית בסערה, אולם גם כאן מפתיע אותנו כרמי במלת"הפתיוחה שלו, "חשמע": יש איפוא מס"הו מיוחד אפילו בשריקה שכיחה זו, שראוי להאזנה ולתשומת-לב, אם רק ניטיב להאזין ולהסתכל, את הסתכלו"תנו שואפת להיטיב קבוצת-המלים הש"ניה, אלא שברגע ראשון אין היא מגלה לכאורה כל הדרשות ונצוריות, היא קו"בעת, שהבית אינו ריק בלבד, אלא גם בלתי-גמור: אין בו עדיין רצפה — וזו דרגה ראשונה של גמר-בניין-בית; אין בו תקרה — וזו דרגה שניה של גמר זה: וגם קירותיו עדיין לא צובעו — וזו הדרגה השלישית, רק מתוך קביצת המלים השלישית, ששואפת להר"טיב את שמיעתנו, מסתברת לנו מהר"חה המפתיעה של השריקה: הבית הריק אינו שורק, אלא שר, ובכל רמ"ח מית"ריו, משוה מהפש איפוא כאן ביטוי מותאם לא רק למנג-אוויר סתם, אלא למזגים מקיפים יותר ולאמיתות עמר"קות יותר, וקבוצת-המלים הרביעית וה"אהרונה היא שמפתיעה אותנו בגילוי האמת הגדולה הזאת: לא הבית הוא השורק, אלא הריקות וחוסר-השלימות שבו, סתיו בחוץ; וכל ריקות וחוסר"שלימות משתוקקים להתמזג עם הס"תיו, אם רוצים אנו לשמור על אבי"בינו ועל נעורינו עלינו להיוזר מן הריקות, נשתדל נא להיות חסיר מל"אים ותמיד שלמים.

אד עזימות רחוקים

מאת ה. אוסטינסקי, ספרו לבני-עורים (מנוקד) ענינו — ספור דמיוני על טיסה בינכוכבית אל הנוגה. עב"רית: ש. סקולסקי, הוצאת עמיהי תל"אביב תשי"ס (279 עמוד).

ספר שופטים על אדוני-בוק, שעד לכר"בוש עירו ע"י שבטי יהודה ושמעון היו "שבעים מלכים, בהונות ידיהם ורגליהם מקוצצים, מלקטים תחת שול"חגו". האירועים שבסיפור קדמון זה הם איפוא פשוטים בתכלית. משתי בחינות היה כאן גורלם של שבעים המלכים המנוצחים מר טמוות: ראשית — לא נשמעו להם רגליהם, שההונותיהן קוצ"צו, ולסיכך במקום ללכת היו זוחלים; ושנית — הוסקרו לחרשת רעב, והמלך המנצח, שידע על שני אלה וגם רצה לתגביר את השפלתם של המלכים המ"נוצחים עד למאכסימום, סקד משום-כך עליהם, שבשעת סעדתו ינחלו מתחת לשולחנו וילקטו את שיירי-האוכל של עליוני-הנצחון, הסועדים את לבם, הס"עודה השמנה והמשרתים הארדיבים נר"עדו איפוא למלך ולסמליתו: הבזיון ופסולת-האוכל — למלכים המנוצחים. אולם בסעודה, שכרמי שר עליה, הוא וחבריו הם הסועדים ליד שולחן מלא"כל-טוב ולו ולחבריו נועד שירותם הא"דיב של המשרתים, העובדה, שדווקא הבהונות של הסועדים ליד השולחן הוש"לכו כאן מתחת לשולחן — היא איפוא נטולת הגיון ומשמעות; וחוסר-הגיון זה עוד גובר והולך כששמים אנו אל לב, שמדובר כאן לא על בהונות כרוחיים, אלא על בהונות של תקווה נרוחה, התקווה היא שנכרתה אצל כרמי ולא הבהונות: מן הבחינה האובייקטי"בית אין איפוא לתמונה שלפנינו כל צורך בבהונות בכלל, כל עניין זהבהר"נות הוא איפוא כאן רק רמז קלוש ומ"שובש לניב הקדמון על בהונותיהם המ"קוצצים של שבעים המלכים שבספר שופטים: אולם דווקא רמז קלוש ומ"שובש זה הוא כאן המרכז של השיר, ששולחנות בו ובהונות מתחת לשולחן, נמצא, שעיקרה של התמונה הוא דו"קה הצד הקלוש ביותר שבה והמתבסס על שינוי המשובש של ניב קדמון, לשון אחרת: מליצה כאן, ואילו כל